

Pr.Conf.Univ. Dr. Constantin NECULA
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

EDUCAȚIA- DE LA CAPITALIZARE LA RECUPERAREA FACTORULUI UMAN

Editorial

Dincolo de intersectarea cu viața, școala poate fi un mod de viață, un ethos social cu aspecte care privesc analiza noastră imediată. Fracturi ale iconologiei clasice legată de școală pot provoca, la un timp, motive de reflecție. Pentru prezentul material, un astfel de moment de viață mi-a provocat reacția. Pauza de ora 10.00, până de curând, în orice școală din România era marcată de „programul cornul și laptele”, atenția alimentară care transmitea în contextul școlii un mesaj, discret dar sistemic, asupra grijii Statului- un soi de ingenuă chemare la legalizarea statutului fiecărui cetățean român drept „asistat social”. Copiii mâncau sau se jucau cu alimentele, cadrele didactice, învățătoare ori profesoare, priveau sau se retrăgeau în colțuri de cancelarii. Nu păreau să conteze pentru ordonatorii de direcții sociale, atenți la capitalizarea relației cu elevii, deloc cu profesorii. Apoi anul 2013 a consemnat un crescendo al informației negative la adresa a trei profesii 100% vocaționale: cadrele didactice, cadrele medicașle și preoții. Merită o cercetare mai adâncă iconologia urâtului prin care aceste 3 direcții profesionale au fost ranforsate în mentalul colectiv. Și aceasta în vreme ce adevărații dușmani ai frumosului social, ne-au dovedit analizele DNA, ocupă funcții politice, ocupau rezervațiile socio-politice ale instituțiilor politice din Țară.

Efectul primar al acestei metode de colmatare a valorii sociale a educatorilor a fost relativizarea profesiunii de educator, de formator, uitându-se că formatorul- în construcția sa in-itm-culturală, este suma unor formatori nu a unor instituții educaționale. La vremea de acum, a educației *self sevice*și ruptă de tradițiile educaționale funciare, a recupera capitalul uman din procesul educațional înseamnă restaurarea relației educaționale autentice, bazată pe fidelizarea influxului educațional continuu, nu doar modulată în raport cu modele de finanțare ori pseudo-proiectele europene. Nu poate să fie mai important itemul unei competiții absurde decât valoarea persoanei care propune educația, nu este suficientă cartea de vizită croită în dosarele de bonificare instituțională dacă ea nu este dublată de realitatea din viața educațională reală. Frustrările născute în sistemul școlar/academic prin inducerea unor valori de excelență falsificabile au fost mult mai atent analizate decât așa putea să o fac eu personal¹, constatând că reforma privind educația este una de moralitate și restaurare a staturii morale a educatorului. Aceasta presupune siguranță financiară, concordanță de valori, valorificarea vocațiilor educaționale reale. Poate fi remarcat, în ce privește ultimul aspect, că recuperarea în sistemul educațional a celor care s-au ratat în căutarea altor locuri de muncă, așezarea la catedră a mediocrilor din bancă, dinaintea derutaților din bănci, atinși și ei de mediocritatea procesului educațional, a normelor de organizare a examenelor generalizate absurd și alte „structuralizări” de conjunctură².

De ce avem nevoie, în condițiile unei dicuții largi despre creativitate, de afirmarea unor astfel de principii? Pentru a nu uita că nu există creație într-un sistem educațional dacă este plafonat prin oportuniste ieftine energiile cu adevărat creatoare ale oamenilor care-l acătuiesc. Indecența agățării valorizării umane doar de integrarea în actul organizațional/managerial al unor proiecte ori în colectivele științific/administrative ale unor conferințe atrage după sine goana după hârtii și atestate la care asistăm neputincioși, la lărgirea corupției prin nepotizări și supralicitări de „genealogie” directă (ca și cum profesoratul ar fi levirat vetero-testamentar sau pedegree chinologic), atrage după sine construcția unui sistem educațional de mucava care începe să fie deja amendat de tineret și partenerii externi, dacă și numai dacă aceștia din urmă nu sunt și ei rateuri ale propriului lor sistem educațional. Importanța unor acte de ucidere din culpă ale sistemului educațional/cultural al unui popor nu sunt puține. În 1911, în Portugalia care tocmai suferise o lovitură de stat bolșevică (1910), sunt alungați din școală mai bine de 11.000 de iezuiți care erau, de fapt, profesori emeriți de matematică și fizică, literatură și biologie. Deci nu doar simpli enunțatori de cultură ancorați în creștinism. Abia după anul 2008 rata de nalfabetism a Portugaliei se echilibrase, în ciuda unor univeristăți de marcă la Lisabona, Coimbre ori Porto, în ciuda operelor nemuritoare din Sintra ori Evora, Portugalia păstrând memoria vie a pângăririi mormintelor regale de la Bathaglia ori Mafra, Alcombasa, Tomar ori Estremoz³. Pentru România punctul central al uciderii creativității în educația este 1948 cu reforma sa școlară, cu uciderea din culpă a intelctualității, prelungită în amplul fenomen de psihiatrie socială (Irena Talaban) care este „fenomenul Pitești”, expandat în toată România.

Trebuie să reținem că tradițiile creative dintr-un sistem educațional sunt legate de persoane mai mult decât instituții. Până astăzi nu este suficient să consemnezi ce școală ai urmat ci, pentru a dovedi pregătirea superioară, consemnezi de cele mai multe ori și cu cine ai finalizat licența, disertația de master ori doctoratul. Numele îndrumătorului, cheie de boltă în dezvoltarea sistemului de asumare a valorii legate de excelența în domeniu. Când excelență înseamnă doar pavoazări ori dotări tehnologice, cosmetizări interioare, „termopanizări” excesive nu avem de a face decât cu o derutare a valorii spre materialisme ieftine. Reforma educațională europeană post-belică a ținut cont până la cele mai mici amănunte de reforma lui Spiru Haret iar în Brazilia un economist, cu școală la București, a tradus lucrări ale lui Virgil Madgearu și a făcut din ele capul de pod al reformei economice din țara sa. Importul de tehnologie și metodologie pedagogică, insistența pe modele aiuristice doar pentru că ele se atestă de

catedre universitare angrenate în turism cultural mai mult decât în muncă de concepție propriu-zisă, insistența pe autori la odă în galantarele librăriei universale, fără relevanță în cântarul perenității, lozincarde și constituite pe principiile sincretismului absolut (aproape că nu mai poți face diferență între volumul de sociologie școlară și meditațiile lui Osho, spiritualizând cu *fals* domenii întregi de cercetare), memoria scurtată în ce privește bibliografiile românești din doemniu mă duc cu gândul, plener încercat în vizitele de la Pușcăria Pitești ori Fortul 13/ Jilava, că poporul nostru nu caută să-și vindece memoria istorică ci să și-o șteargă, s-o anuleze din hardul de memorie a valorilor sale universale.

Ca om al Bisericii și Tradiției sale afirm că „humusul” uman este singurul care este supus evoluției și creației prin implicarea sa în procesul educației. De aceea omul este ființă educabilă și nu poate fi educat decât ca un întreg (trup și suflet deopotrivă, E. Bernea). Unicitatea umană cheamă după sine unicitatea abordării educației sale, ceea ce obligă la creativitate educațională. Devine responsabilitatea educației de a decela urgențele clipei de acum. Trăim într-un climat al pesimismului generalizat fiind contaminați de dezastre economico-sociale, inegalități și inechități și frustrați de inacțiunea operatorilor de credit social. Cazul Ebola, inacțiune cât a rămas în aria africană, explozie de cheltuială și informare publică, atunci când a atins țărmurile lumii civilizate este un posibil exemplu. Din nefericire nu singurul. Viitorul rămâne un simplu concept fără nici un conținut sau marcat de conținuturi false. Explozia de apocalism lipsit de sănătoasa teologie pe care o conține eshatologia creștină duce, în continuare, la construcții tensionate și de personaje absurde. Superman, Spiederman sau Matrix sunt doar exemple minore care fundează în inima și cugetul copiilor ce-i educăm false conținuturi și linii de forță contorsionate pe fals.

Din acest motiv subliniem nevoia unei construcții vocaționale aparte. Tinereții îi este destinat un orizont închis, refractar, vocațional lipsit de viață, propunând relații de viață congelate, reîncălzite rar și episodic (cazul alegerilor de Președinte, noiembrie 2014, sunt un argument). Provocările dramatice și fascinante ale tinereții actuale se sparg în domeniul virtualului, lipsit de materialitate sau cu materializare în direcții soft. Dorința copiilor din liceu, de exemplu, de a accepta munci sezoniere pentru a-și câștiga autonomie financiară ori pentru a contribui la cheltuielile casei, dovedește limita de la care școala poate fi părăsită fără scrupule intelctuale ori ifose demodă. Cât de creativ trebuie să fie profesorul deceniului următor pentru a capta și menține atenția tinerilor săi colaboratori? Rămâne de văzut dacă avem răspuns la provocările ce vor veni. Gabriel Liiceanu amintește că, pe când avea 30 de ani, în 1874, pe

când era profesor la Basel, Nietzsche scria: „Religia mea constă în procesul de zămislire a geniului; toată speranța stă în educație, care este (...) un prinos de iubire dincolo de iubirea de sine”⁴. Un atare ateism ar putea fi definitiv în recuperarea vocației tinerilor noștri profesori, restaurării lor ca valoare în procesul educațional.

Dacă este să admitem că educația nu este un proces de rutină⁵ ci o construcție de tensiune marcată de creație, ca ferment al acesteia, trebuie să identificăm și poli creatori ai pedagogiei. Creștinismul îi numește poli kerigmatici care sunt dispuși în două dimensiuni:

1. Polul creator pozitiv- calea ascendentă care pornește de la experiența de viață
2. Polul creativ negativ- calea descendentă care este dată de Revelație și constituie structurile fenomenologice ale esenței credinței

Ce reținem fundamental este că acești *poli creativi* (kerigmatici) devin constructivi numai în condițiile unei experiențe active, dinamizate. Pentru a înțelege în ce mod capitalul uman poate fi reactivat în procesul educațional, distingem latura interioară a experienței, care poate combate tocmai „externalizarea itemică” a culturii educaționale. Educația este astfel o muncă de elaborare și transformare interioară, care propune reconfigurări culturale distincte și pozitive. Din acest punct de vedere experiența, interpretarea și reflexia acesteia constituie memoria vie a pedagogiei. Ea nu poate să se fructifice insular și în condiții de fracturare istorică ori ideologizare nemernică, ci numai ca o muncă de maturizare. Aici cred că este una din marile probleme ale educației românești. Asemeni unor antreprenori mediocrii, ne grăbim să coacem valori. Structurile manageriale din învățământ se aseamănă unor patroni de club de fotbal care nu investesc, nu propun condiții de antrenament și nici de joc normale dar vor rezultate, iar când ele se obțin, roadele sunt investite în alte domenii decât în creșterea valorii didactice sau pur și simplu umane din arealul educațional⁶.

În recuperarea capitalului uman, înainte de perpetua reconfigurare a finanțelor/capital întru reconstrucția educației, avem de ținut minte o serie de principii pe care antropologia patristică le-a pus la îndemâna cercetătorului modern. Pedagogul, în calitate sa de con-creator de valoare educativă, devine un activator al subiectivității creatoare a Sfintei Treimi, împlinitor al paradigmelor divine, modele veșnice împlinite în eonul prin care trecem. Astfel omul devine un creator prin subiectivitate recognoscibilă în două dimensiuni: fundamentarea dialogică a educației și comunicarea valorii prin comuniune de iubire. De aici nevoia recondiționării cercetării dimensiunii interioare, a interiorității ca fundament al creativității. Astfel, prin participarea sa la actul creator, pedagogul înscrie și îndreaptă circuitul cuvintelor umane spre copii, spre

„audiența” definită prin necesități antropologice fundamentale. Fără Creator ca fundament al dimensiunii creativ-pedagogice nu există ceație propriu-zis și nici creativitate ca dimensiune organică a creației umane.

Un aspect vrednic de analizat și reținut este legat de intersectarea creativității educaționale cu noile provocări datorate mutațiilor antropologice legate de omul suprinzător al perioadei actuale. Astfel menționăm doar câteva di aspecte:

1. Delocalizarea spațiului
2. Virtualizarea ca metodă a proximității
3. Supraaglomerarea informativă
4. Travelingul accelerat

Dintre toate provocările, instrumentalizarea vieții este, de departe, cea mai gravă. Suntem înscrisi într-o spirală absurdă a spulberării intimității personale și comuniunii comunității, medierii prin false valori- inclusiv devalorizarea medierii. Corpul uman este prezentat, reiterând o veche erezie creștină, drept o temniță, o simplă textură afectivă marcată de o armătură a intimității care derutează tocmai interioritatea despre care aminteam anterior. Ceea ce transmite pseudo-educația fizică este o confuzie sistemică între estetism, erotism și exotism. Din nefericire tinerii pe care-i educăm sunt supuși unei presiuni uriașe din acest punct de vedere, modele siliconate care abundă în show-urile Tv sau actrițele/ actorii soap-urilor de lung sau scurt metraj propunând modele absurde, unele dintre ele incitând la o viață imorală.

În contextul modificărilor antropologice merită să mai amintim câteva: degradarea condițiilor de muncă, pierderea încrederii comunitare, combinatorica relațiilor comunicaționale. Individul lumii moderne este activ într-o relație de tip LEGO, în care fărâmițarea identității pare a fi o opțiune pozitivă. Generația actuală este marcată de primatul ecranului și a limbajului numeric, cu o matrice fondată pe relația 1-0-1 în diverse combinații. Din perspectivă pedagogică trebuie să spunem că rezultanta este dezvoltarea cunoașterii roiective, nu neapărat pro-active, care duce la sporirea imaginarului. Inclusiv a imaginarului colectiv. Din acest punct de vedere u bliem că întreaga societate educațională este afectată de cultura omului fast-food, detriminismul gândirii sale soft fiind marcat de paido-centrismul educațional. De ce rămân mai importante catedrele noastre decât copiii pe care-i educăm? De ce anume sunt mai importante presupusele noastre cercetări decât realitățile sesizabile cu ochiul liber și inima curată?

Educația nu poate înlocui mecanismul vocației, cu cele trei axe formative: chemarea-Harul-lucrarea. Ele sunt fundamentul culturii euharistice (Rafail Noica), singura care mai poate dinamiza recuperarea capitalului uman într-o lume a supracapitalizării mediocre. Modelul de creație pedagogică, din punct de vedere al gândirii creștine, se fundamentează în triada kerigmei

apostolice. Ea era marcată de trei linii de forță: implicare-explicare-aplicare⁷. Toate într-o relaționare de asumare în Duhul Sfânt a vieții de formator. Părintele Paisie Aghioritul (1924-1994) sintetiza într-o celebră diagnoză situația pe care am propus-o atenției în prezentul studiu: „Mulți oameni- spunea Starețul- trăiesc fără idealuri. Nu cred în viața viitoare. Nu au surprins noima cea mai adâncă a vieții. răul pornește de la lipsa credinței în cealaltă viață. Oamenii de astăzi seamănă cu mașinile puternice, dar au uleiurile înghețate. Ei au inima de gheață. Nu-și folosesc inima și de aceea se și chinuiesc. Din fericire însă există un aluat bun. Noi, ortodocșii, avem harisma evlaviei. Europeanii au politețea. Din păcate ne pierdem evlavia, fără să avem însă politețea. Astfel lucrurile devin foarte grele.⁸”

Din acest pncet de vedere concluzia noastră este simplă. Nu putem reforma tensiunea pozitivă a sistemului educațional fără restaurarea capitalului său uman. Nu de roboți ducem lipsă.

Note:

¹ Gabriel Liiceanu, *Fie-v mil de noi! i alte texte civile*, Humanitas, 2014, 149 pg. oferă astfel de analize asupra sistemului, asupra plagiatului primului ministru Victor Ponta ori în raport cu examenele de numire la facultatea de Filozofie din București. Recomandăm însă, ca o lectură critică a exhibiționismelor mediocrității, întregul volum.

² Merită amintite perspectivele semnalate de Paul Ricoeur în *Le conflit des interpretations* (Paris, Seuil, 1969) ori ale lui Georges Balandier, *Le detour* (Paris, Fayard, 1984).

³ Cea mai nouă analiză a sistemului educațional portughez este cea propusă de Paulo Guinote în volumul *Educacao e Liberdade de Escolha*, Lisabona, 2014, 115 pg. Este un veritabil manifest de analiză asupra unui sistem aproape identic cu cel care ne compune descompunerile culturale actuale.

⁴ Apud. Liiceanu, op.cit, pg. 62.

⁵ Andre Berge, *Copilul dificil*, București, 1972, p. 17.

⁶ Idei dezvoltate de noi în studiul *Mutații antropologice în educația modernă- O diagnoză a comunicării subiectului religios*, în volumul „Exigențe ale certificării Halal și Koșer în domeniul alimentelor. Cultur și aplicație. Note de cercetare 2013-2014”, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2014, 215 pg, pp. 1-23

⁷ Pentru specialistul creștin, excelente amănunte oferă Andre Fossion în lucrarea „*La Catechese dans le champ de la communication. Ses enjeux pour l'inculturation de la foi*”, Cerf, Paris, 1990, pp.179-184. Ea merită analizată mai amplu și diseminată în mediul educațional.

⁸ Nikolaos A. Zournatzoglou, *Mrturii ale închinătorilor. Cuviosul Paisie Aghioritul (1924-1994)*, Volumul II, Egumenița, Galați, 2014, pg. 50.